

Bogata zgodba skromne obutve

- Ker za izdelavo espadril uporabljajo popolnoma naravne materiale, veljajo za okolju prijazno obutev
- V Kataloniji »uporniško obutev« še zdaj nosijo med izvajanjem katalonskega narodnega plesa sardana
- Španija še vedno velik proizvajalec espadril, veliko pa jih izdelajo tudi v Bangladešu

Tekst: Polona Frelih

Čevljarstvo je eden izmed slabših bratrancev zgodovinskega spomina, pravi politični ekonomist Francesco Roca, zato zgodovina obutve nikoli ni bila posebno dobro dokumentirana. So pa toliko bolj dragoceni spomini. Se morda spomnite, kako smo bili obuti, ko smo se v časih pokojne Jugoslavije ležerno sprehajali ob Jadranskem morju? Vsaj pri nežnejšem spolu so bile zelo priljubljene špagarice oziroma espadrile, po katere smo odhajali v sosednjo Italijo.

Nekatere od znank se z nostalgijo in nemalo ponosa na obrazu spominjajo, da so jih v 80. letih imele v domala vseh barvah: od kričeče vijoličnih, rumenih do morsko modrih in brezmadežno belih. Za vsak stajling.

Ležerna poletna španska obutev je nekdanjo Jugoslavijo obnorela hkrati s špansko nadaljevalko *Verano azul* oziroma po naše *Modro poletje*, v kateri smo spremljali peripetije mladostnikov, ki so se spopadali z najstniškimi tegobami.

A vrnimo se h kulturnim špagaricam, obutvi s podplatom iz mehkih, a trpežnih vrvi in platnenega zgornjega dela v različnih barvah. Sama jih – roko na srce – v mladosti nisem preveč marala, saj so mi z nog začele lesti ob najbolj neprimernih trenutkih in je hoja v njih v hipu postala zelo neudobna. Kaj šele, če te je ujel dež in se je vrv napila vode, da so postale težke kot kamen. Zdaj v njih stopam suvereno kot le kaj, moje noge pa se od njih ne ločijo celo poletje. Ne vem, ali to drži, a pred leti mi je francoski zdravnik zatrdil, da so espadrile daleč najbolj zdrava poletna obutev.

Cary Grant in Grace Kelly (v espadrilah) v filmu *To Catch a Thief*

Obutev delavcev, vojakov in revolucionarjev

Verjetno ne bi pričakovali, da ima na videz tako skromna obutev tako bogato zgodovino, ki se dotika vojne, revolucije in umetnosti. Začela se je v Španiji v 14. stoletju, kjer espadrile oziroma *espartenyas*, če jih poimenujemo s starodavnim katalonskim imenom – niso bile modni kos, ampak delovna obutev. Nosili so jo vojaki, kmetje in vsi drugi, ki so potrebovali poceni in praktične čevlje.

Špagarice pa niso bile le označevalec razreda, pač pa so definirale celotne regije, kar je pojem, ki je v Evropi v 19. stoletju postal močno politično obarvan. Ko so se začele oblikovati nacionalne države, so družbene in politične elite za spodbujanje lastnih interesov začele od zgoraj spodbujati nacionalistične ideale, čemur je sledilo zatiranje regionalne identitete, na kar je baskovsko in katalonsko gibanje odgovorilo s silovitim odporom.

Boj za katalonsko neodvisnost je vzniknil z republikanskim, protirojalističnim sporočilom, baskovski borci pa so črpali iz konservativnih, nacionalističnih idej. Njihova izbira obutve je bila usklajena: na znameniti fotografiji Sabino Arana, oče baskovskega nacionalizma, za zapahi nosi espadrile, v njih pa so tudi v španski državljanski vojni

V espadrilah so v španski državljanski vojni katalonski vojaki korakali proti fašističnim vojskam. Čeprav so se hitro obrabile in jih je bilo treba pogosto menjati, so bile vseeno cenejše od vojaških škornjev

Sodobna različica espadril ima nad podplatom iz jute gumijast zunanji podplat, ki obutev okrepi in jo naredi bolj vzdržljivo. Tradicionalno pa so podplat utrdili s plastjo katrana.

katalonski vojaki korakali proti fašističnim vojskam. Čeprav so se espadrile hitro obrabile in jih je bilo treba pogosto menjati, so bile še vedno cenejše od vojaških škornjev ...

V Kataloniji espadrile še zdaj nosijo med izvajanjem katalonskega narodnega plesa sardana, v Baskiji pa ostajajo pomemben element kulture že od leta 1300, ko so jih nosili vojaki aragonskega kralja.

Ko so republikanci izgubili državljansko vojno in so v Španiji na oblast prišli fašisti, sta bili baskovska in katalonska identiteta brutalno zatrti. General Francisco Franco je brutalno napadel predvsem Baske, saj njihov jezik ni bil evropskega izvora, začeni z bombardiranjem in uničenjem baskovskega mesta Guernica, kar je na svoji umetnini pretresljivo upodobil katalonski umetnik Pablo Picasso.

Espadrile pa niso bile izključna last upornikov, saj je tradicionalnega izdelovalca espadril Castañerja za svoje vojne napore rekrutirala Francova vlada, kar je jasen dokaz, da gre za čevlje s širšim pomenom. Z delavskim razredom so espadrile povezovali tudi v Argentini, kjer

so med predsedovanjem Juana Dominga Peróna vstopile tudi na argentinsko politično sceno. V letih 1943 in 1944 je študentsko gibanje, ki je nasprotovalo Perónu, začelo uporabljati slogan *No a la dictadura de las alpargatas* (Ne diktaturi espadril), na kar so peronisti odgovorili: *Alpargatas sí, libros no* (Espadrile ja, knjige ne).

Kulturna in modna ikona

V obdobju Francove diktature so bili regionalni separatistični voditelji in številni drugi Španci prisiljeni pobegniti iz države. In prav po zaslugi diaspore so se espadrile razširile daleč naokoli in se pojavile na nogah številnih kulturnikov in drugih znanih oseb zunaj njihove matične države – njihov oboževalec je bil celo ameriški predsednik JFK. V francosko-belgijski mladinski reviji *Spirou* jih je nosil stripovski junak Gaston Lagaffe, ki je predstavljal emancipatorni duh študentskega upora maja 1968.

Katalonska umetnika Pablo Picasso in Salvador Dalí sta bila pogosto fotografirana v espadrilah, kar je pripomoglo k popularizaciji sloga med boemi. Še toliko bolj, ker je Dalí v obutvi, narejeni iz platna in trave, paradiral po pariških ulicah in se od njih ni ločil niti na glamuroznih večernih zabavah. Tudi francoska pisateljica in filozofinja Simone de Beauvoir se je v tridesetih letih prejšnjega

Španija je še vedno velik proizvajalec espadril, a jih danes večino izdelajo v Bangladešu. Fotografija je bila posneta v tradicionalni delavnici La Manual Alpargatera, ustanovljeni leta 1940.

Foto: arhiv La Manual Alpargatera

stoletja v Marseillu na svoje zloglasne pohode intelektualnega razsvetljenja pogosto odpravila oblečena v »staro obleko in espadrile«.

In tako kot mnoge stvari, nad katerimi se navdušujejo boemski krogi, so tudi espadrile v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja z velikimi koraki vstopile v svet visoke mode. Za to je zaslužen Yves Saint Laurent, ki je v sodelovanju z dolgoletnim proizvajalcem espadril Lorenzom Castañerjem (njegovi predniki so kolaborirali z generalom Francom!) ustvaril satenaste espadrile z visoko peto. Slednje so se že zdavnaj zapisale v modno zgodovino in jih rade nosijo tudi kronane glave, med njimi valižanska princesa Catherine.

Že desetletja pred tem je Coco Chanel obogatila šik Riviere z espadrilami z mornarskim navdihom, ki jih je nosila na plaži z nizi biserov in mornarskim klobukom, v svoje kolekcije pa so jih pozneje vključevali vsi vodilni modni oblikovalci, od Karla Lagerfelda, Valentina, Lanvina, Hermès do Christiana Louboutina.

Filmski rekvizit

Do štiridesetih let 20. stoletja se je slog že pojavil na več naslovnih revije Vogue, trend pa je seveda nemudoma prevzel Hollywood. Kot prvi sta si jih nadeli hollywoodski filmski boginji: Rita Hayworth v *Dami iz Šanghaja* (1947) in Lauren Bacall v *Key Largu* (1948). Desetletje kasneje si je Grace Kelly nadela espadrile koralne barve v *High Society* (1956), preprost črn stil s srajco in kratkimi hlačami pa je z espadrilami kombinirala tudi v filmu *To Catch a Thief* (1955) Alfreda Hitchcocka. V 80. letih prejšnjega stoletja jih je v nadaljevalki *Miami Vice* nosil Sonny Crockett, ki ga je igral

šarmantni Don Johnson. Da, tudi moški jih nosijo, saj gre za unisex obutev.

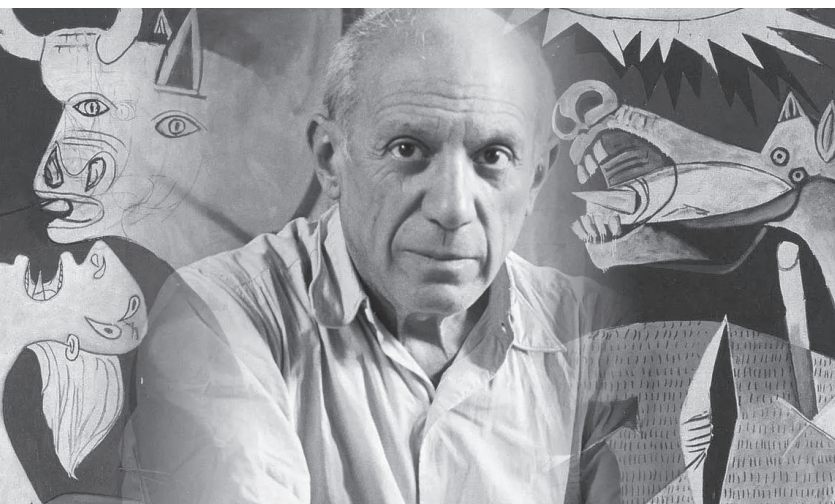
V 60. letih prejšnjega stoletja je Jeanne Moreau kolesarila v črtasti bretonski majici in espadrilah v filmu François Truffauta *Jules et Jim* (1962), Romy Schneider pa je espadrile nosila ob bazenu v filmu *La Piscine* (1969). Leta 1972 jih je bilo v filmu *Play It Again, Sam* mogoče opaziti na Diane Keaton, predvsem moški pa so vzdihovali ob podobi Jane Birkin v črtasti majici s kratkimi rokavi, spranimi kavbojkami, pleteno košaro in pletenimi sandali.

Kratka zgodovina

Verjetno jih tudi po njeni zaslugi Francozi še zdaj obožujejo, saj so pravzaprav prav toliko njihove kot španske. Istočasno kot v Kataloniji in Baskiji so se namreč pojavile tudi v zgodovinski regiji Okcitaniji, ki obsega velik del južne tretjine Francije ter del Španije, Monaka in dele Italije.

V 19. stoletju se je industrija espadril razširila tudi v francoske Pireneje. V mestu Mauléon so jih začeli prodajati v velikih količinah, od tam pa se je njihova priljubljenost razširila tudi v preostalo Evropo. Proti koncu 19. stoletja so jih začeli izvažati v Južno Ameriko, kjer so v toplem podnebju postale nadvse priljubljene.

Obveljalo je, da espadrile izvirajo iz Egipta, natančneje iz staroegipčanskih čevljev. Ti so pozneje navdihnili Rimljane, ki so izdelali svojo vrsto pokritih copat za zaščito stopal pred soncem in vročim vremenom. Obstajajo pa dokazi, da so prve espadrile v Španiji nosili že pred 4000 leti; par espadril, shranjen v Arheološkem muzeju v Granadi, je datiran v leto okoli 2000 pr. n. št. Izraz espadrile izhaja iz katalonske besede *espartenya*, ki namiguje na travo *esparto*,

Katalonska umetnika Pablo Picasso in Salvador Dalí sta bila pogosto fotografirana v espadrilah, kar je pripomoglo k popularizaciji sloga med boemi. Še toliko bolj, ker je Dalí v njih paradiral po pariških ulicah in se od njih ni ločil niti na glamuroznih večernih zabavah.

Foto: Wikipedia

Na znameniti fotografiji Sabino Arana, oče baskovskega nacionalizma, za zapahi nosi espadrile.

avtohtono južnoevropsko rastlino, ki se uporablja za izdelavo espadril. Rastlina esparto se tradicionalno uporablja pri izdelavi vrvi in košar, pa tudi kot material za ikonični podplat espadril. Je groba in žilava rastlina, zato je zelo primerna kot podplat lahkih in praktičnih čevljev.

Tradicionalna obrt ali Bangladeš

Tradicionalno so bile espadrile narejene iz vrvenega podplata in platnenega zgornjega dela. Ta je bil izdelan v dveh kosih in ločeno prišit na podplat ob straneh. Običajno so imele espadrile vezalke, ki se zavežejo okoli gležnja in pomagajo, da čevljev ostane na mestu. Zdaj podplat izdelujejo iz različnih vrst naravnih vlaken in ne izključno iz rastline esparto. Juta je najpogostejši material za sodobne čevlje, prav tako kot konoplja. Še več, čeprav je Španija še vedno velik proizvajalec espadril, jih danes večino izdelajo v Bangladešu, ki je tudi eden največjih proizvajalcev jute na svetu. Trenutno Bangladeš obvladuje kar devetdeset odstotkov celotne svetovne proizvodnje espadril in podplatov iz jute. Nekateri proizvajalci v Španiji, Franciji in Italiji uvažajo podplate iz jute iz Bangladeša, espadrile pa potem dokončajo doma. Espadrile sestavljajo tudi v Argentini (znane kot *alpargatas*), Boliviji, Čilu, Kolumbiji, Paragvaju in Venezueli, in to prav tako z uvoženo juto iz Bangladeša.

Sodobna različica čevlja ima nad podplatom iz jute gumijast zunanji podplat, ki obutev okrepi in jo naredi bolj vzdržljivo. Tradicionalno pa so podplat utrdili s plastjo katrana. Ta metoda izdelave zahteva spretnost in več ljudi, ki ustvarijo različne dele čevlja. Najpomembnejši opravili sta izdelava podplata in platnenega

zgornjega dela. Za podplat rastlino esparto spredejo v več vrvi in jih zvijejo. Na kalupu iz vrvi oblikujejo podplat in ga dobro prešijejo, da bi ohranili obliko. Za platneni zgornji del urežejo dva kosa za sprednji in zadnji ter ju prišijejo na podplat, ki ga na koncu še utrdijo. Tako izdelana obutev je prestala preizkus časa; še vedno ostaja priljubljen in praktičen čevljev, ki ga je v Kataloniji mogoče kupiti že za 5 evrov. V trgovini z luksuznimi čevlji lahko za espadrile odšteje te kar 500 evrov, dobili pa jih boste okrašene s kristali Swarovski ali oblečene v čisto svilo.

Dobre za zdravje in okolje

Bolj kot to, kakšne so, je seveda pomembno, kako se v njih počutimo in kakšen učinek imajo na naše zdravje in okolje. So okolju prijazne, ker za njihovo izdelavo uporabljajo popolnoma naravne materiale. Izdelava espadril poteka brez uporabe kakršnihkoli strupenih kemikalij, ki bi lahko bile škodljive za okolje. Uporabljeni materiali – guma, juta in bombaž – pa so naravni. Juta je rastlinsko vlakno, ki je 100% biološko razgradljivo. Naravni kavčuk ohranja espadrile nepremočljive ter jih naredi čvrste in dolgo obstojne. Naravni materiali zagotavljajo udobno hojo in se odlično obnesejo v toplem vremenu. Poleg tega lahek bombaž omogoča kroženje zraka in stopala ohranja sveža ves dan. Ščiti jih pred neprijetnim vonjem in potenjem.

Udobni čevlji pa ne poskrbijo samo za zadovoljstvo nog, pač pa tudi hrbtenico ščitijo pred poškodbami zaradi obremenitve ali slabega blaženja podplata. »Japonke so zagotovo priljubljen stil poletne obutve, vendar pa zaradi pomanjkanja podpore niso povsem zdrava možnost. Espadrile so precej boljša alternativa, saj v nasprotju z natikači ni treba stiskati prstov, da bi se čevljev obdržal na nogi. Prav tako je pomembno izbrati čevlje, ki dajejo ustrezno podporo,« na svojem blogu svetuje francoski podiater, strokovnjak za oskrbo nog, kar je poklic, ki ga v Sloveniji sploh ne poznamo. ■

V 14. stoletju so bile *espardenyas* delovna obutev. Nosili so jo vojaki, kmetje in vsi drugi, ki so potrebovali poceni in praktične čevlje. Slika, na kateri so upodobljeni otroci pri igri bikoborbe, je delo Eduarda Zamacoisa.

Foto: Wikipedia